

БОРОВИНСЬКИЙ С.Б., ад'юнкт
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.344

**НЕДБАЛЕ ЗБЕРІГАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ АБО БОЙОВИХ ПРИПАСІВ
ЯК ОЗНАКА ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ст. 264 КК УКРАЇНИ**

Розглянуто ознаки діяння, передбаченого ст. 264 КК України. Запропоновано розширення переліку можливих форм недбалого поводження з вогнепальною зброєю або бойовими припасами, за які доцільно передбачити кримінальну відповідальність.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, об'єктивна сторона злочину, діяння, недбале зберігання, вогнепальна зброя, бойові припаси.

Рассмотрены признаки деяния, предусмотренного ст. 264 УК Украины. Предложено расширение перечня возможных форм небрежного обращения с огнестрельным оружием или боевыми припасами, за совершение которых целесообразно устанавливать уголовную ответственность.

Ключевые слова: уголовная ответственность, объективная сторона преступления, деяние, небрежное хранение, огнестрельное оружие, боевые припасы.

Address signs Act referred to in art. 264 of the Criminal Code of Ukraine. Suggested expanding the list of possible forms of neglect with a firearm or ammunition, for which appropriate to establish criminal responsibility.

Keywords: criminal responsibility, the objective side of the Crimes Act, negligent storage of firearms and ammunition.

У статті 264 Кримінального кодексу України [1] передбачено відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. Диспозиція цієї норми фактично не зазнала змін порівняно з аналогічною нормою, передбаченою ст. 224 КК 1960 р. [2] (за винятком заміни сполучника «і» на сполучник «або» між словами «зброї» та «бойових»). Діяння як ознака об'єктивної сторони у цьому злочині полягає у недбалому зберіганні вогнепальної зброї або бойових припасів. Таке зберігання має місце тоді, коли не виконано передбачені нормативними актами умови зберігання зброї або бойових припасів, насамперед ті, які спрямовані на убезпечення їх від сторонніх осіб [3, с. 807]. Отже, аналізована норма має бланкетну диспозицію, тобто для з'ясування ознак дії (бездіяльності) необхідно звернутися до підзаконних нормативних актів, які встановлюють правила зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів. Основним таким актом є Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затверджена наказом МВС України 21.08.1998 № 622 [4] (далі – Інструкція).

У самій назві цього нормативного акта містяться вказівки на різні форми можливого поводження з вогнепальною зброєю та бойовими припасами (не тільки їх зберігання). Тому виникає потреба як теоретичного обґрунтування кваліфікації недбалого носіння, перевезення та інших дій з цими предметами, не пов'язаних з їх зберіганням, що спричинили суспільно небезпечні наслідки, так і узагальнення слідчо-судової практики кваліфікації таких діянь.

Кримінально-правові проблеми злочинів, пов'язаних зі злочинним поводженням зі зброєю, досліджувалися вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема Я.М. Браїніним, В.І. Борисовим, В.В. Василевичем, В.К. Грищуком, Д.А. Корецьким, О.М. Костенком, П.С. Матишевським, В.П. Тихим, П.Л. Фрісом, Г.А. Аванесовим, Ю.Д. Блувштейном, Л.О. Гаухманом, А.А. Герцензоном, А.І. Долговою та ін. Проте питанням об'єктивної сторони недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів приділено недостатньо уваги у науковій та навчальній літературі. Відтак, метою статті є визначення ознак діяння, передбаченого ст. 264 КК, а також формулювання на цій основі

шляхів подальшого удосконалення кримінального законодавства України, що встановлює відповідальність за недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів.

Як відомо, під об'єктивною стороною злочину розуміється зовнішня сторона (зовнішнє вираження) злочину, що характеризується суспільно небезпечним діянням (дією чи бездіяльністю), суспільно небезпечними наслідками, причинним зв'язком між діянням і наслідками, місцем, часом, обстановкою, способом, а також знаряддями та засобами вчинення злочину [5, с. 106]. Ознакам діяння як обов'язкової ознаки складу злочину, передбаченого ст. 264 КК, надається тлумачення у Постанові Пленуму Верховного Суду «Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами» від 26.04.2002 р. № 3, у п. 27 якої визначено, що відповідальність за ст. 264 КК настає у випадках зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів без дотримання встановлених нормативними актами та загальноприйнятими правилами застережних заходів, які виключають можливість вільного доступу сторонніх осіб до цих предметів, а також незаконної передачі зазначених предметів іншій особі, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки. Кримінальну відповідальність тягне недбале зберігання будь-якої вогнепальної зброї та будь-яких бойових припасів (у тому числі гладкоствольної мисливської рушниці та бойових припасів до неї) незалежно від того, було воно законним чи незаконним [6] (далі – Постанова).

Поняття «зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів» як ознаки об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 264 КК, дозволяють сформулювати окремі положення цієї ж Постанови, що стосуються питань тлумачення незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК). Так, п. 11 встановлює, що під незаконним зберіганням вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин чи вибухових пристроїв розуміються умисні дії, які полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу або із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці.

Виходячи з цього визначення, під зберіганням вогнепальної зброї або бойових припасів за ст. 264 КК, на наш погляд, слід розуміти володіння (незалежно від тривалості в часі) на законних підставах або без відповідного дозволу (із простроченням його дії) будь-яким із зазначених предметів, що знаходиться не при особі, а в обраному нею місці.

При цьому Інструкція чітко визначає умови такого зберігання. Так, п. 11 встановлює порядок зберігання, обліку і використання зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та зазначених патронів, які належать підприємствам, установам, організаціям, а п. 12 – порядок придбання, зберігання та носіння, перевезення мисливської вогнепальної нарізної і гладкоствольної, пневматичної та холодної зброї та бойових припасів до неї, пристроїв та зазначених патронів громадянами. Згідно з п. 11.5 відомча зброя, бойові припаси до неї, пристрої та зазначені патрони зберігаються в спеціально обладнаному сховищі, яке повинно відповідати певним вимогам, зокрема бути ізольованим від інших підсобних приміщень, мати капітальні стіни, міцні перекриття на стелі та підлозі. Внутрішні стіни (перегородки) повинні бути еквівалентні за міцністю спарованим гіпсобетонним панелям завтовшки 80 мм кожна з прокладеними між ними сталевими ґратами або цегляній стінці завтовшки не менше 120 мм, армовані сталеву сіткою. У раніше побудованих спорудах допускаються перегородки із дощок, зміцнених сталевими ґратами. Мати двоє дверей з міцними і надійними замками, при цьому зовнішні – дощані однопільні товщиною не менше 40 мм, оббиті з двох боків оцинкованим покрівельним залізом із загином країв листа на торець дверей, або металеві; внутрішні – ґратчасті залізні та ін.

Згідно з п. 12.12 зброя, бойові припаси до неї, пристрої та зазначені патрони, що належать громадянам, мають зберігатися в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї, за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (дачних будинках тощо), про що повідомляються органи внутрішніх справ. При цьому зброя, пристрої мають бути в розрядженому стані. Дозволяється за погодженням з органами внутрішніх справ, де зареєстрована зброя, пристрої, тимчасове їх зберігання без права використання в іншого члена сім'ї або найближчої близької особи, а в разі їх відсутності – в інших громадян, які мають відповідні дозволи на зберігання особистої зброї на час тривалого (понад три місяці) відраядження, перебування на військових зборах або проходження власником зброї строкової

служби у Збройних Силах України при дотриманні встановлених правил її зберігання. В особливих справах власників зброї робиться запис про передачу зброї на тимчасове зберігання.

Фактично Інструкція визначає вичерпний перелік місць, де повинна зберігатись вогнепальна зброя та бойові припаси, що належать громадянам: місця постійного проживання або місця тимчасового перебування їх власників (дачні будинки тощо), в іншого члена сім'ї або найближчої близької особи, а в разі їх відсутності – в інших громадян, які мають відповідні дозволи на зберігання особистої зброї.

Під недбалим зберіганням вогнепальної зброї або бойових припасів слід розуміти порушення правил їх зберігання, яке може бути здійснене, на наш погляд, лише у результаті бездіяльності. Наведений вище пункт Інструкції передбачає лише обов'язкові для виконання дії: придбання та встановлення металевих ящиків, сейфів, спеціально виготовлених для зберігання зброї; розрядження зброї, пристроїв та їх зберігання, а також зберігання бойових припасів у вказаних ящиках чи сейфах; погодження з органами внутрішніх справ, де зареєстрована зброя, пристрої, про тимчасове їх зберігання без права використання у інших осіб. Виконання обов'язкових дій щодо зберігання вогнепальної зброї та бойових припасів передбачають і пункти, що стосуються працівників підприємств, установ, організацій, яким належать ці предмети. Невиконання будь-якої з цих дій (однієї чи декількох), тобто бездіяльність, що спричинить суспільно небезпечні наслідки, тягне відповідальність за ст. 264 КК. Наприклад, В. був притягнутий до відповідальності за цією статтею КК за те, що, знайшовши ручну осколкову гранату Ф-1, приніс її до гаража, розташованого на території свого домоволодіння, де зберігав її на полиці для інструментів, чим забезпечив вільний доступ до неї сторонніх осіб. К., С. та Н., знаходячись у гаражі В., побачили цю гранату. К., який вважав її учбовою, витягнув з неї чеку, внаслідок чого стався вибух, від якого С. отримав середньої тяжкості, а К. та Н. – тяжкі тілесні ушкодження [7].

Проте у науковій літературі зустрічаються інші точки зору, згідно з якими недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів може вчинитись і через дію. Як приклад наводиться ситуація, коли зброя передається малолітньому для гри або підлітку для чищення [8, с. 253]. Однак передача вогнепальної зброї або бойових припасів іншій особі не охоплюється поняттям їх «зберігання», а є складовою поняття «передача» цих предметів. Цей висновок впливає зі змісту як Інструкції, так і Постанови. Так, п. 15 визнає незаконною передачею вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу.

Про необхідність відмежування поняття «зберігання» від іншого можливого поведіння з вогнепальною зброєю або бойовими припасами у ст. 264 КК свідчить і системний аналіз кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинне поведіння з цими предметами, а також норм адміністративного законодавства, які передбачають відповідальність за порушення правил поведіння з вогнепальною зброєю або бойовими припасами. Зокрема, ст. 263 КК передбачає відповідальність не тільки за зберігання, а й за їх носіння, придбання, передачу чи збут без передбаченого законом дозволу; ст. 190 КУпАП – за порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї; ст. 191 КУпАП – за порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення нагородної вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів [9].

Застосування поширювального тлумачення до ст. 264 КК і визнання передачі зброї іншим особам, її носіння, перевезення зберіганням суперечить, на наш погляд, такому принципу кримінального права, як заборона застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією, закріпленого у ч. 4 ст. 3 КК. Тому, наприклад, передачу зброї малолітньому для гри або підлітку для чищення, що спричиняє суспільно небезпечні наслідки, не можна визнавати її недбалим зберіганням.

У зв'язку з цим невірно, на наш погляд, були кваліфіковані за ст. 264 КК дії В., який, маючи у власності зареєстровану малокаліберну гвинтівку «CZ-452», передав її у зарядженому стані неповнолітньому Н., а останній, не знаючи, як саме необхідно перевірити, чи зброя розряджена, натиснув на спусковий гачок та влучив у К., внаслідок чого той отримав тяжкі тілесні ушкодження і помер [10]. У цьому випадку мала місце недбала передача зброї.

Також невірною, на наш погляд, є кваліфікація за ст. 264 КК дій Н., який поставив чоловічу сумку з м'якого матеріалу зі спорядженим пістолетом ТТ всередині на стіл у вітальній, а малолітній В. випадково зіштовхнув її зі столу на підлогу. При спробі схопити й утримати цю сумку руками В. натиснув на спусковий гачок пістолета, що знаходився у сумці, внаслідок чого відбувся постріл, яким В. були заподіяні тяжкі тілесні ушкодження, що призвели до його смерті [11]. У цьому випадку мало місце недбале носіння зброї.

З огляду на вищенаведене нам вбачається, що останні два випадки недбального поводження зі зброєю треба кваліфікувати за загальними нормами, які встановлюють відповідальність за злочини проти життя та здоров'я особи, тобто за ст. 119 КК як вбивство через необережність.

На нашу думку, диспозиція ст. 264 КК має прогалини в частині опису ознак діяння. Так, наприклад, КК Республіки Молдова (ст. 291) [12] та КК Республіки Вірменія (ст. 239) [13] встановлюють відповідальність не лише за недбале зберігання, а й за передачу вогнепальної зброї чи бойових припасів іншій особі. А КК Латвійської Республіки (ст. 236) – за недбале, з порушенням правил, зберігання, носіння, перевезення чи пересилання цих предметів [14].

Отже вважаємо, що передбачення у диспозиції ст. 264 КК всіх можливих форм недбального поводження з вогнепальною зброєю або бойовими припасами сприятиме уникненню помилок при практичному застосуванні цієї норми, відповідатиме існуючій системі законодавства України, яке регулює та охороняє сферу обігу зброї та бойових припасів.

Отже, на підставі викладеного пропонуємо диспозицію ст. 264 КК України після слова «зберігання» доповнити словами «носіння, передача, перевезення чи пересилання».

Список використаної літератури:

1. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=10&nreg=2341-14>.
2. Кримінальний кодекс Української РСР // ВВР Української РСР. – 1961. – № 2. – Ст. 14.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 8-ме вид., переробл. і доп. – Х., 2011.
4. Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів : затверджена наказом МВС України 21.08.1998 № 622 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-е вид. – Х., 2010.
6. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами : постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.
7. Кримінальна справа № 1528/1644/2012 // Архів Тарутинського районного суду Одеської області.
8. Кримінальне право України. Особлива частина : підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х., 2010.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
10. Кримінальна справа № 1-125/11 // Архів Снятинського районного суду Івано-Франківської області.
11. Кримінальна справа № 1/0510/108/2012 // Архів Гірняцького районного суду м. Макіївки Донецької області.
12. Кримінальний кодекс Республіки Молдова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14700/preview>.
13. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=7472&page=5.
14. Кримінальний кодекс Латвійської Республіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://crimpravo.ru/codecs/latvii/2.doc>.

Надійшла до редакції 26.12.2012

